

25.10.2022

Dnro 665/03.01.00/2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto

Lausuntopyyntö 18.10.2022

HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvion vuodelle 2023 Teema: Kotouttaminen**Kotoutuminen ja kansainvälinen osaaminen**

Kotoutumisen edistämisen tavoitteena on tukea ja tehostaa maahanmuuttajien kotoutumista, työllistymistä ja osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Talousarvioesityksen mukaan kotoutumista on tarkoitus tehostaa kotoutumispalveluiden laatua, velvoittavuutta ja vaikuttavuutta parantamalla.

Työperusteisen maahanmuuton lisäksi jo maassa olevien ulkomaalaisten työllisyysasteen nosto ja kotoutumisen edistäminen ovat tärkeitä.

Kotoutumisen ja työvoiman maahanmuuton edistäminen

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan tavoitteena on varmistaa kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden nopea siirtyminen kuntiin ja kotoutumista edistävien palveluiden piiriin. Tavoitteena on nostaa kiintiöpakolaisten määrä 1050 henkilöön vuonna 2023. Lisäksi arvioidaan, että tilapäistä suojelua saavia tulisi kotikuntaoikeuden saamisen jälkeen kuntiin 32 000 henkilöä. Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan ukrainalaisten tilapäistä suojelua saavien määrästä noin 64 % olisi 18–64-vuotiaita ja noin 32 % olisi alaikäisiä.

Hallituksen tavoitteena on lisätä työvoiman maahanmuuttoa Suomeen. Myös tilapäistä suojelua saavat ukrainalaiset nähdään mahdollisena työvoimapotentialina.

Työvoimakoulutuksena järjestettävä kotoutumiskoulutus on aikuisten maahanmuuttajien tärkein kotoutumisen ja työllistymisen edistämisen väline.

Me Kuntaliitossa olemme huolissamme valtion talousarviossa esitettyjen kotoutumista edistävien määrärahojen riittävydestä. Talousarvioesityksen arvion mukaan työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen piirissä vuonna 2023 olisi 1200 henkilöä enemmän kuin vuonna 2022. Kuntaliitto katsoo, että **tässä arviossa ei ole otettu huomioon ukrainalaisten tilapäistä suojelua saavien kotoutumiskoulutuksen tarvetta.** Myös sisäministeriö on tulevaisuuskatsauksessaan todennut, että Ukrainan pakolaisten vastaanottoon ja palveluiden järjestämiseen tarvitaan monialaista

viranomaisyhteistyötä ja merkittäviä lisäresursseja ja että kotouttamistoinnissa tulee huomioida, että merkittävä osa Suomeen tulleista tilapäistä suojelua saavista mahdollisesti haluaa jäädä maahan pysyvästi. **Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kotoutumiskoulutuksen määrärahoja korotetaan huomioimaan myös tilapäistä suojelua saavien kotoutumisen edistäminen.**

Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle (Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen toimintamenot 29.01.04) esitetään kerta-luontoista 16,25 miljoonan euron lisäystä hoiva-avustajien ja Ukrainasta tul-leiden koulutukseen. Lisäksi esitetään jatkuvan oppimisen vahvistamiseen 10 miljoonan euron määrärahaa, joka siirrettäisiin Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskukselle julkisten työvoima- ja yrityspalveluiden mo-mentilta 32.30.51. Epäselväksi jää, mikä osuus on ajateltu varattavan Ukrai-nasta tulleiden koulutukseen ja minkä tyyppisestä koulutuksesta on kyse. Kuntaliitto katsoo, että **ensisijaisena tavoitteena on ukrainalaisten työllistyminen. Sen vuoksi nämä resurssit tulisi suunnata työvoimakoulutuksena järjestettävään kotoutumiskoulutukseen eikä em. palvelukeskuksen toi-mintamenoihin, joilla rahoitetaan palvelukeskuksen toimintaa ja hallintoa. Riskinä on, että rahoitus ei kohdistu apua tarvitseville.**

Talousarvioesityksen mukaan kuntien ja kolmannen sektorin roolia kotoutu-misen edistämässä, maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä kuntien moniammatillista osaamiskeskustoimintaa tuetaan. Kuntaliitto ha-luaa kiinnittää vakavaa huomiota siihen, että talousarvioesityksessä valtion-avustuksia kuntien moniammatilliseen osaamiskeskustoimintaan sekä maa-hanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittämiseen vähennetään. Me Kuntaliitossa pidämme kestävämmänä sitä, että **samalla kun tavoitel-laan kotoutumistoiminnan vaikuttavuutta ja maahanmuuttajien positiivista vaikutusta työvoimatarpeeseen vastaamisessa, vähennetään palvelujen ke-hittämiseen ja järjestämiseen osoitettavia määrärahoja tilanteessa, jossa kotoutumispalvelujen piiriin tulevien henkilöiden lukumäärä on nykyistä suurempi.**

Valtion laskennalliset korvaukset kotoutumisen edistämiseen riittämättömiä

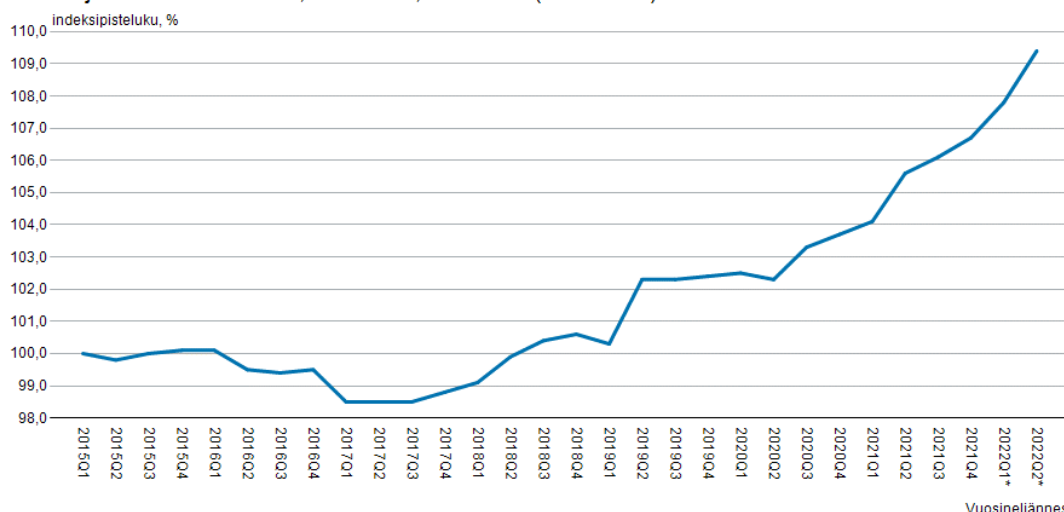
Kansainvälistä suojelua ja tilapäistä suojelua saavien henkilöiden kuntiin oh-jautumista on tarkoitus edistää tehostamalla kuntakorvausjärjestelmän toi-mivuutta sekä tiivistämällä valtionhallinnon eri toimijoiden ja kuntien välistä yhteistyötä.

Tilapäistä suojelua saavien arvioitu määrä on huomioitu kunnille ja hyvin-vointialueille maksettavien laskennallisten korvausten määrärahavarak-sissa. Kunnat järjestävät kotouttamispalveluja erityisesti kuntaan muuton alkuvaiheessa kunnille maksettavilla laskennallisilla korvauksilla. Lisäksi

kuntien maahanmuuttajapalveluita ja kotouttamistoimia kehitetään ja toteutetaan kunnan omalla rahoituksella sekä hankerahoituksella.

Laskennallisten korvausten taso määriteltiin vuonna 1993. Sen jälkeen laskennallisia korvauksia on korotettu vain kaksi kertaa. Vuonna 2010 korvauksia korotettiin kymmenellä prosentilla ja vuonna 2011 korotettiin yli 7-vuotiaista maksettavaa korvausta kymmenellä prosentilla. Tilastokeskuksen julkisten menojen hintaindeksin mukaan koko kuntatalouden kustannukset ovat vuodesta 1993 nousseet 75 %. Erityisesti kuntien sosiaalitoimen kustannukset ovat vuosina 1993 - 2021 nousseet jopa 90,7 %. Lisäksi on otettava huomioon palvelujen laadullisen ja määrällisen muutoksen vaikutus kustannusten nousuun. Julkisten menojen hintaindeksin mukaan kuntatalouden kustannusten selkeä kasvu on alkanut vuonna 2019 ja kiihtynyt entistään viimeisten kahden vuoden aikana.

Julkisten menojen hintaindeksi (2015=100), kuntatalous menolajeittain, neljänneksi muuttujina Vuosineljännes. Kuntatalous, Yhteensä, Pisteluku (2015=100).

Tällä hetkellä laskennalliset korvaukset kunnille ovat 6 845 euroa vuodessa alle 7-vuotiaasta ja 2 300 euroa vuodessa 7 vuotta täyttäneestä henkilöstä. Korvauksia maksetaan kunnille kiintiöpakolaisista neljän vuoden ajan ja muiden henkilöiden osalta kolmen vuoden ajan. **Jotta korvaustaso vastaisi vuosien 1993 - 2021 aikana tapahtunutta kustannusten nousua sosiaalitoimessa, tulisi laskennallisten korvausten alle 7-vuotiaiden osalta olla 11 870 euroa vuodessa ja 7 vuotta täyttäneiden osalta 3 626 euroa vuodessa.**

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että laskennallisten korvausten tasoon ei valtion talousarvioesityksessä ole esitetty korotusta. **Kuntaliitto pitää erittäin tärkeänä, että laskennalliset korvaukset korotetaan vastaamaan kustannuksia. Kunniltakin saadun palautteen mukaan laskennallisten korvausten taso ei enää ole riittävä.** Myös eduskunnan hallintovaliokunta on

jo mietinnössään 4/2016 katsonut, että **laskennallisiin korvauksiin tulisi kohdistaa määrällinen korotus niin, että korvausten jälkeenjääneisyys korjaantuu.**

Työperusteisten maahanmuuttajien palvelujen järjestämisen resursointi tarvitsee vahvistusta

Työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoima poikkihallinnollinen Talent Boost -toimenpideohjelma on erityisasiantuntijoiden, työntekijöiden, startup-yrittäjien, opiskelijoiden ja tutkijoiden maahanmuuton ohjelma, jonka painopisteinä ovat yritysten kasvun ja kansainvälistymisen sekä TKI-toiminnan kärki- ja kasvualojen kannalta olennaiset osaajat samoin kuin työvoimapulasta kärsivät alat. Ohjelman tavoitteena on nostaa Suomen houkuttelevuus osaajille ja heidän perheilleen uudelle tasolle. Hallituksen budjettikehyksen linjauksen mukaisesti Talent Hub -määrärahaa on tarkoitus leikata 2 miljoonaa euroa vuodessa. Se tarkoittaisi valtion erityisavustuksen pienentämistä miljoonalla eurolla. Me Kuntaliitossa **pidämme tärkeänä, että työperusteisten maahanmuuttajien houkutteluun panostetaan riittävästi**, jotta Suomella olisi jatkossakin taloudelliset edellytykset varmistaa työvoiman saanti ulkomailta ja mahdollisuudet päästä hallituksenkin asettamiin tavoitteisiin koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton lisäämisessä Suomeen.

Kunnat järjestävät peruspalvelut kaikille kuntalaisille, myös työn perusteella Suomeen muuttaneille sekä heidän perheilleen. Hyvin toimivat palvelut, turvallinen asuinympäristö sekä työllistymismahdollisuudet voivat sitouttaa työ- ja opiskeluperusteiset maahanmuuttajat jäämään pysyvästi Suomeen. Kunnat ovat todenneet, että vieraskielisten kuntalaisten palveluihin käytetään noin 1,5 - 2 -kertainen aika kantaväestöön verrattuna. Me Kuntaliitossa **pidämme tärkeänä, että valtion talousarvioissa kunnille osoitetaan riittävät resurssit myös työperusteisten maahanmuuttajien palvelujen järjestämiseen.**

Valtion kuntalinjaukset vuonna 2023 lähellä neutraalia

Sanna Marinin hallituksen tavoitteena on ollut pitää kuntatalous koko maan tasolla neutraalina suhteessa valtion päätöspäätöksiin toimiin. Lisäksi hallitus on päättänyt korvata kunnille sekä koronaepidemiasta että Ukrainan sotaa pakenevien henkilöiden palveluista aiheutuvat laskennalliset lisäkulut. Lähes neutraali kunta-valtio-suhde on toteutunut kuluneella hallituskaudella varsin hyvin, vaikka valtionosuuksien ja kuntien toteutuneiden kustannusten lopullisesta mitoituksesta eli valtion ja kuntien välisestä kustannustenjaon

tarkistusta ei saadakaan normaaliin tapaan tietoa vuosina 2023 ja 2024 sote-siirtymäsäännösten vuoksi.

Valtion ja kuntien välistä kustannustenjaon tarkistusta ei otettu huomioon myöskään vuonna 2022, jolloin sen kuntien valtionosuutta lisäävä vaikutus olisi ollut +564 miljoonaa euroa. Hallitus onkin toimiansa lomassa toteuttanut myös pysyviä leikkauksia kuntien peruspalvelujen valtionosuusmäärärahaan.

Vuodelle 2023 valtion talousarvioehdotus esittää uutta, 43 miljoonan euron suuruista leikkausta kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen. Se on noin yksi prosentti kuntien peruspalvelujen valtionosuuden ja verotulomenetysten korvausten yhteissummasta vuonna 2023. Leikkauksesta pysyväksi kuntien tulopohjan heikennykseksi jää 33 miljoonaa euroa.

Vuonna 2023 kuntien peruspalvelujen valtionosuusprosentti laskee 1,50 prosenttiyksiköllä 22,09 prosenttiin. Lasku aiheutuu valtionosuusleikkauksen ohella siitä, että rahoitus uusiin valtionosuusjärjestelmän lisäosiin (hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, asukasmäärän kasvun ja syrjäisyyden lisäosat) otetaan järjestelmän sisältä eli pienentämällä muuta kunnille maksettavan valtionosuuden määrää.

Kuntien talousnäkymät eivät kestä uusia valtionosuusleikkauksia

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on kääntänyt energian, raaka-aineiden sekä ruuan hinnat kuluvana vuonna jyrkkään nousuun. Pitkittynyt inflaationäkymä nousevine korkoineen ja keskimääräistä kovempine palkkapaineineen haastaa kuntia, mutta erityistä huolta kunnissa herättää talouden ja kuntatalouden muutoksiin liittyvä epävarmuus.

Epävarmuutta liittyy erityisesti vuoden 2023 alussa toteutuvaan kaikkien aikojen mittavimpaan julkisen sektorin uudelleenjärjestelyyn: hyvinvointialueuudistukseen, jonka lopulliset vaikutukset kuntatalouteen selviävät vasta vuoden 2022 tilinpäätöstietojen valmistuttua. Uudistuksen myötä nopeasti kasvavat ikääntymiseen liittyvät menopaineet siirtyvät hyvinvointialueiden ja valtion harteille. Toisaalta uudistus muuttaa yksittäisten kuntien taloutta pysyvästi ja kasvattaa kuntien suhteellista velkaantuneisuutta rajusti. Samalla se myös kaventaa kuntien talouden liikkumavaraa, kun kunnan tulot ja menot supistuvat noin puolella.

Kertaluonteisten ajoitustekijöiden, arviolta 1,2 miljardia euroa, vuoksi vuosi 2023 on kuntataloudessa kuitenkin poikkeuksellisen vahva. Vahvojen

talouslukujen ja kuntatalouden rahavirtojen suurten prosenttimuutosten taakse kätkeytyy kuitenkin kustannusten poikkeuksellisen ripeä kasvu. Ripeään nousuun vaikuttaa inflaation ohella kunta-alan ansiokehitys.

Kuntatalouden tehtävät painottuvat 2023 lähtien varhaiskasvatukseen ja koulutukseen, joiden laskennallinen palvelutarve pienenee. Valtionvarainministeriön ennuste pitääkin sisällään tiukan menokurin, jossa kuntatalouden toimintamenot kasvavat vuosina 2024–2026 keskimäärin 2,9 prosenttia vuodessa. Verorahoitus kasvaa suurin piirtein samaa vauhtia, mutta muuttoliikkeen, rakennetun ympäristön korjaustarpeiden sekä vihreän siirtymän edellyttämä investointien kasvu painaa kuntatalouden rahoituksellisen tasapainon miinukselle. Korkojen nousu kiristää myös kuntataloutta.

Kuntatalouden ennuste saavuttaa vuonna 2023 kuitenkin hallituksen sille asettaman nimellisen rahoitusasematavoitteen (nettoluotonanto -0,5 % suhteessa bruttokansantuotteeseen). Rahoituksellisen tasapaino heikkenee keskipitkällä aikavälillä. Akuutti talouskriisi vaivaa kuitenkin vain pientä joukkoa kuntia. Painelaskelman mukaan laskennallinen talouden sopeutus-paine (toiminnan ja investointien rahavirran alijäämä) kasvaa kehyskauden lopussa kaikissa kuntakokoryhmissä, suhteellisesti eniten pienimmillä kunnilla. Kuntatalous ei kestä tulevalla hallituskaudella uusia, kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvia leikkauksia.

SUOMEN KUNTALIITTO

Anu Wikman-Immonen
erityisasiantuntija
Elinvoima ja talous -yksikkö